

LOGISTIKA RIVOJLANISHI VA TA'MINOT ZANJIRI BOSHQARUVI

Xoldorova Umidabonu Muxtorjon qizi

Namangan davlat universiteti

Iqtisodiyot fakulteti, Menejment yo'nalishi 4-kurs talabasi.

Ilmiy rahbar: R.Axmedov

Turon FA akademigi

Annotatsiya. Ushbu maqolada logistika va ta'minot zanjirini boshqarish (TZB) jarayonining rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi hamda logistika ta'minot zanjiri faoliyatini rejalashtirish va nazorat qilish bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun yaqin istiqboldagi sohaning kelajakdagi holati prognoz qilinadi. Tadqiqotda asosiy muammolar sifatida chegaralarni qamrab oluvchi hisob-kitob tizimini shakllantirish, ta'minot zanjiri ishtirokchilari o'rtasida hamkorlik natijalarini taqsimlash mexanizmlarini yaratish, logistika va ta'minot zanjiri menejerlarining o'zaro muloqot hamda munosabat ko'nikmalarini rivojlantirish, shuningdek, daromadga qo'shiladigan hissani baholash usullarini yanada takomillashtirish masalalari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Logistika, Ta'minot zanjiri boshqaruvi, Operatsion rejalashtirish, Hamkorlik, Menejer ko'nikmalari, Daromad hissasi

Аннотация. В данной статье анализируются этапы развития процессов управления логистикой и цепями поставок (УЦП), а также прогнозируется состояние отрасли в ближайшей перспективе для специалистов, занимающихся планированием и контролем логистических операций в цепях поставок. В исследовании рассматриваются ключевые проблемы, включая формирование трансграничной системы учета и расчетов, разработку механизмов распределения результатов сотрудничества между участниками цепи поставок, совершенствование навыков взаимодействия и коммуникации менеджеров по логистике и управлению цепями поставок, а также улучшение методов оценки их вклада в формирование доходности предприятия.

Ключевые слова: Логистика, Управление цепями поставок, Операционное планирование, Сотрудничество, Навыки менеджеров, Вклад в доходность.

Abstract. This article analyzes the stages of development in logistics and supply chain management (SCM) processes and provides a forecast of the industry's future condition in the near term for professionals involved in planning and controlling supply chain logistics operations. The study highlights key challenges, including the establishment of a cross-border accounting and settlement system, the development of mechanisms for

distributing the benefits of cooperation among supply chain participants, the improvement of communication and relationship skills of logistics and SCM managers, as well as the further enhancement of methods for assessing their contribution to organizational profitability.

Keywords: Logistics, Supply Chain Management, Operational Planning, Collaboration, Managerial Skills, Profit Contribution

Kirish

Bugungi globallashgan iqtisodiy muhitda korxonalar va tashkilotlar uchun raqobatbardoshlikni saqlab qolish va oshirishning asosiy omillaridan biri samarali logistika va ta'minot zanjiri boshqaruvi (TZB) hisoblanadi. Ta'minot zanjiri jarayoni xomashyo yetkazib beruvchidan tortib yakuniy iste'molchigacha bo'lgan barcha bosqichlarni qamrab oladi va unga integratsiyalashgan strategiyalar orqali resurslar samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va xizmat sifatini yaxshilash imkonini beradi.

Logistika va TZB tizimining muvaffaqiyatli ishlashi nafaqat moddiy resurslar oqimi, balki axborot almashinuvi, hamkorlik mexanizmlari, menejerlarning kommunikativ va strategik ko'nikmalariga ham bog'liq. Shu bois, bugungi kunda tashkilotlar o'zlarining logistika va ta'minot zanjirlarini doimiy ravishda modernizatsiya qilishi, innovatsion texnologiyalar va ilg'or menejment metodlarini joriy etishi zarur.

Mazkur maqola logistika va TZB jarayonlarining evolyutsiyasini, ular bilan bog'liq muammolar va yechimlarni tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, sohaga oid asosiy tushunchalar, jarayonlar va strategiyalarni o'rganish orqali amaliy tavsiyalar ishlab chiqishni maqsad qilgan. Shu bilan birga, maqola yaqin kelajakda logistika va ta'minot zanjiri boshqaruvi sohasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan tendensiyalarni prognoz qilishga ham bag'ishlangan.

Tahlil va muhokama.

Logistika va ta'minot zanjiri boshqaruvi (TZB) zamonaviy menejment tizimlarida muhim strategik vosita sifatida qaraladi. Hozirgi kunda soha bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar ko'rsatadiki, samarali TZB nafaqat moddiy resurslar va mahsulot oqimini boshqarish bilan cheklanmaydi, balki axborot oqimi, hamkorlik mexanizmlari va menejerlarning kommunikativ ko'nikmalarini ham qamrab oladi (Christopher, 2016; Chopra va Meindl, 2019).

Adabiyotlar tahliliga ko'ra, logistika tizimining asosiy funksiyalari quyidagilardan iborat: mahsulot va xomashyo yetkazib berishni optimallashtirish, inventarizatsiya nazoratini amalga oshirish, transport xarajatlarini kamaytirish va xizmat sifatini oshirish (Mentzer et al., 2001). Shu bilan birga, ta'minot zanjiri boshqaruvi tizimida ishtirokchilar

o'rtasida samarali hamkorlik va ma'lumot almashinuvi muvaffaqiyat kaliti sifatida ko'riladi. Turli tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, samarali hamkorlik mexanizmlari korxona daromadiga sezilarli hissa qo'shadi va umumiy xarajatlarni kamaytiradi (Simchi-Levi et al., 2021).

Bundan tashqari, logistika va TZB menejerlarining strategik va kommunikativ ko'nikmalari, xususan qaror qabul qilish va jarayonlarni muvofiqlashtirish qobiliyati tizim samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi. So'nggi yillarda ishlab chiqilgan modellar va metodologiyalar menejerlarning kompetensiyalarini oshirish, hamkorlikni kuchaytirish va daromadga qo'shiladigan hissani baholashni osonlashtirishga qaratilgan (Ballou, 2007; Hugos, 2018).

Shu bilan birga, global iqtisodiy sharoit, texnologik yangiliklar va raqobat shiddati logistika va ta'minot zanjirini boshqarish tizimlarini doimiy ravishda takomillashtirishni talab qiladi. Masalan, raqamli transformatsiya, IoT (Internet of Things) texnologiyalari, avtomatlashtirilgan inventarizatsiya tizimlari va ilg'or analitik metodlar logistik jarayonlarning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi (Kumar va Raut, 2020).

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, samarali logistika va ta'minot zanjiri boshqaruvi tizimi nafaqat moddiy resurslar va mahsulot oqimi bilan cheklanadi, balki axborot almashinuvi, menejerlarning kommunikativ va strategik ko'nikmalariga ham bog'liq. Amaliy kuzatishlar va so'rovnomalar shuni ko'rsatdiki, ko'plab korxonalarda quyidagi asosiy muammolar mavjud:

- Chegaralarni qamrab oluvchi hisob-kitob tizimlarining yetarli integratsiyalanmaganligi.
- Ta'minot zanjiri ishtirokchilari o'rtasida hamkorlik mexanizmlarining samarali ishlamasligi.
- Menejerlarning interaktiv va strategik ko'nikmalarini rivojlantirish zarurati.

Shu bilan birga, samarali hamkorlik mexanizmlari va ma'lumot almashinuvi tizimlari joriy etilgan korxonalarda daromadga qo'shiladigan hissa sezilarli darajada oshganligi aniqlangan. Masalan, kuzatish qilingan korxonalardan birida, hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirish orqali inventarizatsiya xarajatlari 12% ga kamaygan va yetkazib berish jarayonlari samaradorligi 15% ga oshgan. Bu natija boshqa tadqiqotlar bilan ham mos keladi (Simchi-Levi et al., 2021; Chopra & Meindl, 2019). Logistika va TZB menejerlarining strategik qaror qabul qilish va kommunikativ ko'nikmalari tizim samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi. Menejerlar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomalar shuni ko'rsatdiki, samarali muloqot va qaror qabul qilish jarayonlari hamkorlikni rivojlantiradi va resurslardan foydalanishni optimallashtiradi. Bu fikr Ballou (2007) va Hugos (2018) tadqiqotlari bilan ham mos keladi. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar va ilg'or analitik metodlar logistik jarayonlarni sezilarli darajada samarali qiladi.

Masalan: IoT va sensor texnologiyalari orqali real vaqt rejimida mahsulot va xomashyo harakatini nazorat qilish, avtomatlashtirilgan inventarizatsiya tizimlari orqali zaxiralarni optimallashtirish, analitik va prognozlash modellarini qo'llash orqali yetkazib berish jarayonlarini samarali rejalashtirish imkonini beradi.

Bu natijalar shuni ko'rsatadiki, logistika va TZB tizimining samaradorligi quyidagi omillarga bog'liq: Integratsiyalashgan yondashuv – barcha zanjir bo'g'inlarini yagona tizim sifatida boshqarish, samarali hamkorlik mexanizmlari – ta'minot zanjiri ishtirokchilari o'rtasida ma'lumot almashinuvi va natijalarni taqsimlash, Innovatsion texnologiyalar – IoT, avtomatlashtirilgan inventarizatsiya va analitik modellarni joriy etish va boshqalar.

Xulosa

Logistika va ta'minot zanjirini boshqarish tizimining samaradorligi bir qancha muhim omillarga bog'liq. Eng asosiylari – zanjir bo'g'inlarini integratsiyalashgan tarzda boshqarish, ishtirokchilar o'rtasida samarali hamkorlik mexanizmlarini joriy etish, menejerlarning strategik va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish hamda zamonaviy texnologiyalarni tatbiq qilishdir.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, samarali hamkorlik va ma'lumot almashinuvi tizimlarini qo'llash daromadga qo'shiladigan hissani sezilarli darajada oshiradi, xarajatlarni kamaytiradi va yetkazib berish jarayonlarini optimallashtiradi. Menejerlar kompetensiyasi esa qaror qabul qilish va jarayonlarni muvofiqlashtirish sifatini belgilaydi, bu esa tizimning umumiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar va analitik modellarni joriy etish operatsion jarayonlarni optimallashtirish, inventarizatsiyani nazorat qilish va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, integratsiyalashgan yondashuv va innovatsion yechimlar korxona va tashkilotlarning raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot natijalari asosida quyidagi tavsiyalarni bersak bo'ladi, ya'ni cheklovlarini kamaytiruvchi va nazoratni soddalashtiruvchi integratsiyalashgan hisob-kitob tizimlarini joriy etish, ta'minot zanjiri ishtirokchilari o'rtasida samarali hamkorlik mexanizmlarini yaratish va monitoring qilish, logistika va TZB menejerlarining strategik, analitik va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish bo'yicha treninglar tashkil etish.

Shunday qilib, tadqiqot logistika va ta'minot zanjirini boshqarish tizimlarining samaradorligini oshirish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni ilmiy asoslangan amaliy yechimlar bilan hal qilishga qaratilgan tizimli yondashuvni taklif qiladi. Ushbu natijalar korxona va tashkilotlarning strategik rejalashtirish jarayonlariga, resurslarni optimal taqsimlashga va raqobatbardoshlikni oshirishga bevosita hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ballou, R. H. (2007). Business Logistics/Supply Chain Management (5th ed.). Pearson Education.
2. Christopher, M. (2016). Logistics & Supply Chain Management (5th ed.). Pearson UK.
3. Chopra, S., & Meindl, P. (2019). Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation (7th ed.). Pearson.
4. Hugos, M. H. (2018). Essentials of Supply Chain Management (4th ed.). Wiley.
5. Kumar, S., & Raut, R. (2020). "Digital transformation in supply chain management: Current trends and challenges." Journal of Business Research, 121, 547–556. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.08.024>
6. Mentzer, J. T., DeWitt, W., Keebler, J. S., Min, S., Nix, N. W., Smith, C. D., & Zacharia, Z. G. (2001). "Defining supply chain management." Journal of Business Logistics, 22(2), 1–25.
7. Simchi-Levi, D., Kaminsky, P., & Simchi-Levi, E. (2021). Designing and Managing the Supply Chain: Concepts, Strategies, and Case Studies (4th ed.). McGraw-Hill Education.
8. Stadtler, H. (2015). Supply Chain Management and Advanced Planning: Concepts, Models, Software, and Case Studies. Springer.